

Petsamon Korjausohjeisto

Outi Paloranta
2007

1. Alkusanat	3	16. Yhteystiedot	26
2. Petsamo	4	17. Sanastoa	28
3. Näkökulmia vanhan korjaamiseen	4	18. Lähdeluettelo	29
Korjaajan 10 käskyä!	6		
4. Ikkunat	7		
Ikkunan korjaaminen	8		
5. Ovet	9		
6. Kuisti	10		
Kuistin vauriot	11		
7. Vesikate	11		
Peltikate	12		
Tiilikate	13		
8. Ulkovuoraus	15		
9. Vedenpoisto	16		
10. Perustukset (kellari)	17		
11. Maalit ja värit	18		
12. Lämmöneristyksen parantaminen	20		
13. Kysely	21		
14. Tietoa ja tekijöitä	25		
15. Rakennusperinteen tukijoita	25		

1. Alkusanat

Petsamon alueen korjausohjeisto on valmistunut Ikaalisten käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksen rakennusrestaurointiopintojeni artesaaniryönä. Se on tehty yhteistyössä Pirkanmaan maakuntamuseon, Tampereen kaupungin kaavoitusosaston ja Petsamossa asuvien, vanhojen rakennustensa korjauksesta ja huoltamisesta kiinnostuneiden ihmisten kanssa. *Vuorovaikutteinen* on sana jota haluaisin käyttää työni yhteydessä kuvaamaan yhteistyötä kaikkien tahojen osalta.

Alueelle on valmistunut syksyllä 2006 tutkija Anna Lyyra-Seppäsen laatima *Rakennetun ympäristön kulttuurihistorialliset ominaispiirteet* selvitys. Korjausohjeiden on tarkoitus täydentää tietoa ja tietämystä vanhoista rakennuksista kyseiselle alueelle.

Korjausohjeisto on tehty restauroivienkorjausohjeiden pohjalta ja se on tarkoitettu käsittämään asuinrakennuksia ja soveltuvilta osilta myös ulko- ja varastorakennuksia.

Toivon kyseisen ohjeiston tuovan apua ja tietoa niitä tarvitseville!

Nokiolla 18.4.2007

Outi Paloranta

2. Petsamo

Petsamo on yksi Tampereen vanhoista, yhtenäisenä säilyneistä asuinalueista. Petsamon rakentamiseen vaikutti 1900-luvun alun teollisuuden suuri kasvu ja sen seurauksena asuntopula. Petsamosta suunniteltiin aikakautensa ihanteiden mukainen työläisten omakotipainotteinen asuinalue. Petsamon vanhin osa rakennettiin 1920-luvulla Koljontien alkuun. Keskustan suunnasta alueelle saavuttaessa kohoavat Koljontien oikealla puolella jyrkkäkattoiset ja rimalaudoituksella päällystetyt komeat hirsitalot. Seuraava asuntopula ja sen myötä rakennusaalto iski Petsamon alueelle 1930-luvun lopulla. 1920-luvun puolta kutsutaan Etu-Petsamoksi ja 1930-luvun puolta Perä-Petsamoksi. Alueiden jakajaksi muodostui Kaupinkatu. Tämän kadun varrella on myös nähtävissä havainnollisesti eri vuosikymmenen erot rakennustyyliensä. Siinä missä 1920-luvun rakennuksissa on jyrkkä katto ja paljon hirttä, on 1930-luvun rakennuksissa katto huomattavasti loivempi ja se voi olla hirsi-, ranko-, tai tiilirakenteinen. 1940-luvulla rakennettiin vielä pieni alue Lusankadulle.

Pirkanmaan maakuntamuseon tutkija Anna Lyyra-Seppänen on laatinut Petsamosta *Rakennetun ympäristön kulttuurihistorialliset ominaispiirteet* selvityksen. Selvityksessä keskitytään alueen syntyhistoriaan, rakenteeseen ja nykytilanteen analysointiin. Selvityksessä käy tarkemmin ilmi, mikä alueen arkkitehtuurille on luonteenomaista.

3. Näkökulmia vanhan korjaamiseen

Vanhoja rakennuksia kannattaa korjata monestakin syystä. Talon rakennusosissa ja materiaaleissa, rakennustavoissa, hyvissä tai huonoissakin ratkaisuissa on historiaa, joka on herkästi katoavaa. Rakennuksen historiallinen arvokkuus ja vanhan talon tuntu voidaan kadottaa liiallisella korjaamisella. Pahimmassa tapauksessa talosta ei enää tiedä, onko se vanha vai uusi. Korjausta tukevat myös ekologiset syyt. Vanhat rakennukset on rakennettu suurimmaksi osaksi luonnosta saaduista tuotteista. Perinteisten materiaalien käyttö takaa rakennusosien toimivuuden ja yhteensopivuuden muun rakenteen kanssa. Puu paikataan puulla, tiili tiilellä, öljymaalus öljymaalilla ja kalkkirappaus kalkkirappauksella. Näin paikkaus on korjattavissa jälkepäin tutulla tavalla. Monet nykyaikaisista materiaaleista ja



Katunäkymä Koljontieltä Kaupinkadulle

Onnistuneessa korjauksessa ei muuteta tai hävitetä talon luonnetta. Taloa ei myöskään tule ylikorjata näyttämään uudelta.

maaleista eivät ole sopivia vanhaan rakennukseen, eikä niistä ole kokemuksia pitkältä ajalta. Vanhoja, hyviä rakennusosia on saatavilla vielä eri tahoilta ja rakennuksen korjaaminen rakennusosia kierrättämällä on helppoa. Tampereen alueella vanhoja rakennusosia myydään Nekalan Rakennustorilla. Myös Pirkanmaan maakuntamuseon perinnerakennusmestarille tulee paljon tietoa kierrätettävistä rakennusosista. Vanhoihin rakennuksiin tehdään myös uusia rakennusosia, jotka sopivat rakennukseen siinä missä alkuperäisetkin osat.

Huolto ja kunnossapito ovat perusedellytyksiä rakennusten säilymiselle. Säännöllinen huolto tulee pitkällä aikavälillä halvemmaksi kuin iso korjaus, jolla pyritään rapistuneen rakennuksen kunnostamiseen kerralla. Kii-reellisin korjauskohde on aina vuotava katto, sitten routivat perustukset. Ennen korjaamista kannattaa pyytää alan asiantuntija tutkimaan, minkälainen korjaustarve tosiasiallisesti on. Näin vältetään turhalta korjaamiselta ja uusimiselta. Ammattilainen osaa tehdä rakennuksesta kuntoarvion, jonka pohjalta tehdään korjaussuunnitelma. Vaurioiden syyt tulisi aina selvittää ja poistaa, muutoin korjaus on turha. Ennen suuriin korjauksiin ryhtymistä olisi suotavaa asua talossa ja oppia tuntemaan sen korjausta vaativat ongelmakohdat.

Yleisimpiä ongelmakohtia vanhassa talossa ovat lahovauriot ulkovuorauksessa, huonossa kunnossa olevat ikkunat, painuneet rakenteet ja pintavesien valuminen rakennuksen alle, ilman kierron ja rakenteiden tuuletuksen puutteellisuus, eristeiden painuminen ja lämpövuodot.

Yhä edelleen ongelmana tuntuu olevan tiedon puute. On epäselvää, kuinka vanhaa rakennusta korjataan hyvällä, säilyttävällä tavalla ja mistä saadaan osaavat tekijät korjaamiseen. Tässä työssä esitellään tavanomaisimpia toimenpiteitä; eli miten korjataan ikkunan puitteita, vanhoja ovia ja mitä tehdä, jos kuisti on painunut, vesikate vuotaa tai nurkista vetää.

Petsamon rakennuksille on tyypillistä myös eri aikakausien muutokset. Yleisimmin korjaukset on tehty 1950-, 1980,- ja 2000-luvuilla. Petsamossa on lisäeristetty rakennuksia niin sisältä kuin ulkoa. Ikkunoita on vaihdettu moneen eri otteeseen. Suuria julkisivuun vaikuttavia muutoksia on tehty ja vesikatteita on vaihdettu. Seuraavan korjauksen tullessa ajankohtaiseksi olisikin syytä miettiä, olisiko mahdollista palauttaa jotakin alkuperäisiä osia tai rakennuksen vanhaa tyyliä?

Seuraava teksti on Panu Kailan kirjasta Talotohtori. Käskyt ovat hyviä suuntaviivoja mietittäessä, miten vanhaa rakennusta tulisi korjata.

Talonkorjaajan kymmenen käskyä!

1. Älä korjaa kunnossa olevaa. Älä uusi korjattavissa olevaa. Paikkaa ja kunnosta.
2. Selvitä vaurion syy ja poista se. Korjaa vasta sitten ja korjaa entiselleen. Jos et korjaa vaurion syytä, niin vaurio tulee uudelleen. Ei kannata korjata vuorilaudoitusta jos et korjaa vesikourua, josta vesi juoksee seinälle!
3. Käytä samoja materiaaleja ja työmenetelmiä kuin ennenkin on käytetty. Älä kokeile uutuuksilla. Uudet materiaalit on suunniteltu ja valmistettu uusiin taloihin.
4. Säilytä vanha rakenne. Ellei se olisi kelvollinen, ei talosta koskaan olisi tullut vanhaa.
5. Olisi hyvä asua talossa vähintään vuosi ennen kuin ryhtyy korjaamaan sitä. Ellei talosi riitä sinulle, vaihda taloa.
6. Useimmat vauriot johtuvat huonosta hoidosta ja väärästä korjauksesta. Lattiasieni on ollut olemassa aina, mutta sen esiintyminen asutuissa tiloissa on lisääntynyt räjähdysmäisesti sen jälkeen kun uusia materiaaleja ja uudisrakennustekniikka ryhdyttiin käyttämään vanhoissa taloissa.
7. Vanhojen rakennusten kauneus on niiden herkästi turmeltuvissa mitasuhteissa. Lämpötaloudelliset korjaukset eivät saa määrätä rakennuksen ulkonäköä, useimmiten riittää seinärakenteiden tiivistäminen ja yläpohjan lisäeristys.
8. Hyväksy epäsäännöllisyyksiä. Hyväksy mutkia ja vinoutta. Hyväksy pienet epätasaisuudet. Hyväksy tyylikerrostumat ja vanhat ratkaisut.
9. Hylkää tyylijäljitelmät. Hylkää materiaali jäljitelmät. Hylkää haaveet alkuperäistämisestä; ei ole "alkuperäistä" rakennusta, uusikin rakennus on vain kerran.

10. Jos sinulla on varaa rikkoo näitä käskyjä, sinulla on varaa rakentaa mielesi mukaan uusi talo. Kenelläkään ei ole varaa väittää, että satavuotias talo olisi huonosti rakennettu.

4. Ikkunat

Ikkunoita kannattaa korjata, sillä korjatut ja asianmukaisesti huolletut vanhat ikkunat kestävät usein kauemmin kuin uudet ikkunat. Rakennusosista ikkunat ovat talon ilmeen kannalta tärkeimpiä, jopa suurempia vanhan talon henkeen vaikuttavia osia kuin esimerkiksi ulkovuoraus.

Vanhat ikkunat on tehty hyvästä tiiviistä puusta käsityönä ja ne on maalattu öljymaalilla. Yleisimmät ikkunatyypit olivat 1920-luvun taloissa kuusija yhdeksänruutuisia, 1930-luvulla usein suuria ja kolmiosaisia: kaksi kaapea ruutua sivulla ja yksi suuri keskellä. Petsamon alueella on ollut myös hyvin paljon pieniä kattoikkunoita, mm. lunetti- ja kolmioikkunoita. Näitä on vielä paljon jäljellä.

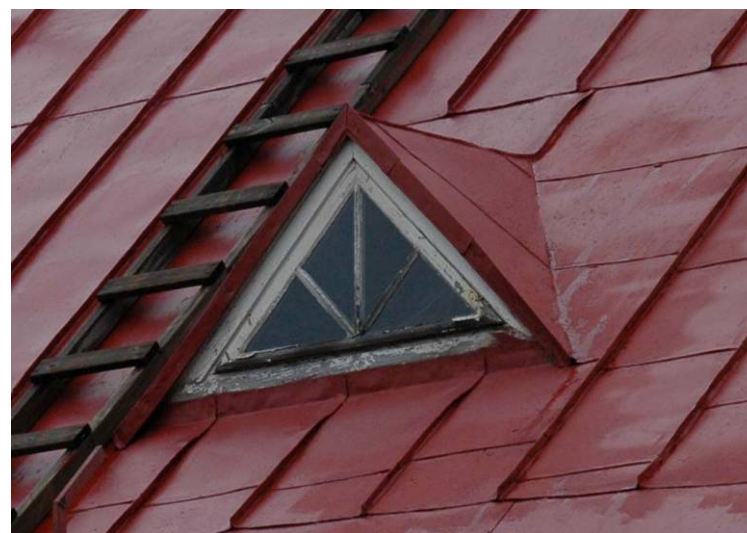
Ikkunat uusitaan yleensä lämpötaloudellisiin syihin vedoten. Vanhojen ikkunoiden kunnollinen tiivistäminen on kuitenkin huomattavasti halvempi toimenpide kuin kaikkien ikkunoiden uusiminen kokonaan. Vanhastaan ikkunat tiivistettiin tilkitsemällä raot ja peittämällä ne liimapaperilla. Tämä tiivistämistapa on monilta unohtunut, mutta on edelleen käyttökelpoinen ja toimiva. Kolmannen lasin lisäys sisäpuolelle tai puitteiden väliin on myös toimiva, vaikkakin kallis vaihtoehto. Huomionarvoista on myös se, että veto ei välttämättä johdu ikkunoista. Rankorakenteisessa vanhassa talossa vedon tunne voi syntyä, koska ikkunan alla eristeet ovat painuneet. Ikkunoiden uusiminen harvoin maksaa itseään nopeasti lämmityskustannuksissa takaisin.

Petsamon alueella on vaihdettu paljon ikkunoita. Erityisesti 1970–80-lukujen remontointiaalloissa. Vanhoja ikkunoita on vaihdettu myös 2000-luvulla, joskus alumiinipintaisiksi. Kyseinen ikkunatyyppi on vanhalle talolle aivan vieras. Kyseisen ikkunatyyppin korjauksesta ei myöskään ole kokemusta, toisin kuin vanhan puuikkunan korjaamisesta.



Yllä korjaamaton ikkuna ja oikealla sama ikkuna korjattuna

Kuvat: Taru Peltola



Katolla säilynyt kolmio-ikkuna

Ikkunan korjaaminen

Perinteisesti ikkunat on tehty tarkkaan valikoidusta tiheäsisestä, oksatomasta ja pihkaisesta puusta. Vanhat ikkunat ovatkin kestäviä ja pitkäikäisiä, toisin kuin tämän päivän teollisesti valmistetut hyötykasvuisesta puusta valmistetut ikkunat. Kittausten korvaaminen lasituslistalla lyhentää ikkunan ikää, koska lista ei tiivistä ikkunan välejä yhtä hyvin kuin kitti. Yksityiskohdissa kannattaa huomioida myös arvokkaat vanhat helat, jotka ovat uudelleen käytettävissä.

Korjaustyön vaiheet:

- Eri ilmansuunnissa olevat ikkunat menevät huonokuntoisiksi eri tavoin ja tarvitsevat siksi yksilöllistä korjausta. Auringon puolella ikkunan korjaus ja huoltotarve on aina suurempi. Puukolla tai piikillä tunnustellen saadaan selville onko puu lahonnut vai vain harmaantunut. Harmaa ja nukkaantunut pinta on auringon ja veden aiheuttamaa kulumista, eikä sitä pidä sekoittaa ahovaurioon.
- Jos lasi helisee sormella napauttaessa, on kittaus pettänyt ja ikkuna on lasitettava uudestaan.
- Puitetta perusteellisemmin korjattaessa on lasi irrotettava puitteesta. Puupaikkausta vaativat kohdat on syytä tehdä tiheäsisellä sydänpuulla ja puulajin on hyvä olla samaa kuin alkuperäisessä puitteessa.
- Kauttaaltaan lohkeillut pellavaöljykitti on syytä uusida kokonaan. Jos kitti on lohkeillut vain paikoin, voi lohkeamat vain paikata uudella kitillä.
- Vanha kitti poistetaan puukolla, lastalla tai kuumailmapuhaltimella. Kuumailmapuhallinta käytettäessä kannattaa olla varovainen, koska lasi halkeaa epätasaisesti lämmitessään erittäin helposti. Lasitusnaulat otetaan pihdeillä pois ja lasi irrotetaan varovasti.
- Jos maalia on irronnut, pääsee suojaamaton puu harmaantumaan. Kun harmaantunut puu halutaan maalata, on hiottava terveeseen puuhun saakka. Irtoileva maali rapsutetaan pois ja lopulta pinta hiotaan hiekkapaperilla. Hiekkapaperin karheudella 80 voi hioa alkuun, mutta lopullinen hionta kannattaa viimeistellä paperilla jonka karheus on 120.
- Vanha hiottu ja ehjä maalipinta ei tarvitse pohjamaalia, mutta puulle asti puhdistettu pinta tarvitsee. Ennen maalaamista oksan kohdat voi käsitellä oksalakalla, koska oksan kohta imee maalia eri tavalla. Pohjamaalina käytetään sinkkivalkeisesta tehtyä pellavaöljymaalia tai valmisöljymaalista ohennettua maalia. Valmisöljymaalinohentaminen tapahtuu vernissalla ja suhde on 30 vernissaa /50 maalia.

Pellavaöljykitin valmistus

- pellavaöljyvernissaa
- liitujauhoja

Kaada sekoituskulhoon liitujauhoja ja sen päälle vähän vernissaa. Sekoita ja vaivaa aineksia taikinamaiseksi massaksi. Öljymäärä on sopiva, kun kitti ei enää tartu käsiin. Hyvä kitti on huoneen lämmössä melko kovaa, mutta notkistuu käsittelyssä.

Mikäli linnuilla on tapana syödä kittiä, kannattaa joukkoon lisätä valkopippuria tai karvasmanteliöljyä.

- Pellavaöljykitti levitetään lasitusuraan vasta pohjamaalauksen jälkeen. Puu imee pellavaöljyn itseensä ilman pohjamaalia ja kitti kuivuu haperoksi. Kitti pitää lasin paikoillaan. Lasi painellaan varovasti pohja kittiin kiinni. Puun ja lasin väliin jäävän kitin paksuus olisi hyvä olla noin yksi millimetri.
- Kun pohjamaali on laitettu, laitetaan myös puhdistetut helat paikoilleen. Helojen alle on myös hyvä laittaa kittiä, jolla estetään veden pääseminen helan alle ja sitä kautta lahottamaan puuta.
- Lasitusnaulat lyödään lasin päälle ja noin millimetrin verran irti lasista. Lasitusnaulat on myös hyvä lyödä tarpeeksi syvälle. Naulan pää jää noin kaksi millimetriä näkyviin puusta. Lasitusnaulat laitetaan vain varalle, jos kitti joskus tippuu kokonaan pois, pysyy lasi kuitenkin paikoillaan.
- Päälyskitti levitetään yhdestä kahteen millillä aluskittiä ja valoaukkoa pienemmäksi. Välimalauksen voi tehdä alusmaalin kuivuttua noin vuorokauden. Jos maali kuivuu viittä päivää pidempään, tulee pinnasta liian kova ja toinen maalikerros ei tartu kiinni ja alusmaali on hiottava. Pintamaali voidaan maalata taas vuorokauden kuluttua. Muista kuitenkin maalata ohuita kerroksia. Maali menee ruttuun, jos kerrokset ovat liian paksuja.

Jos kuitenkin olet päättänyt vaihtaa ikkunat uusiin, niin säilytä vanhat esimerkiksi vintillä! Voi olla, että joku haluaa ne vielä kunnostaa ja laittaa takaisin! Uusien ikkunoiden tulisi olla vanhan malliset ja yksityiskohtaisesti vanhan kaltaiset. Ikkunan pinnalle liimattu lista ei vastaa vanhaa puitejakoa!

5. Ovet

Vanhat ovet ovat kestäviä. Kuten ikkunatkin, ne on tehty hyvin valituista raaka-aineista käsityönä. Puu oli laadultaan samanlaista kuin ikkunoissa käytetty: tiheäsyistä, oksatonta, pihkaista ja kuivaa. Vanhat, käsityönä tehdyt ovet ansaitsevat hyvän hoidon ja niiden korjaaminen kannattaa aina.

Huonokuntoisimpia ovat usein rakennusten auringonpuoleiset ulko-ovet, kun taas sisäovien kunnostus on yleensä yksinkertaista sovitus-, heloitus- ja maalaustyötä.

Jos korjaat peiliovea, älä liimaa peiliä kiinni uriin. Peilin ja urien tulisikin jäädä irralleen toisistaan oven elämisen vuoksi.

Lautaovi on helppo purkaa osiin yksinkertaisen rakenteensa vuoksi. Lahonneet laudat poistetaan tai paikataan. Poistettu lauta korvataan uudella vanhanmukaisella laudalla. Peilioven voi myös purkaa osiin. Ovi on yleensä koottu siten, että peilin kehykset on liitetty pitkään sivuun tai keskimäiseen kappaleeseen puutapeilla.

Paikkapuun tulee olla sopivan kuivaa: ulko-ovessa ulkona hitaasti kuivunutta, mieluiten muutama vuosi aiemmin kaadettua, sisäovien korjauksessa sisäkuivaa puuta. Karmien ja ovenkehyksien korjaamisessa käytetään massiivista – ei siis liimattua – puuta.

Jos ovi on kiero, on helpoin tapa saada se sulkeutumaan kauniisti, höyläällä karmia ovelle sopivaksi.

Jos oven vaihto on kuitenkin ajankohtaista, kannattaa rakennukseen hakea sen alkuperäiseen tyyliin sopivia malleja.

6. Kuistit

Kuistien osalta voidaan taas suorittaa jako Etu-Petsamoon ja Perä-Petsamoon. Etu-Petsamossa kuistit ovat olleet koristeellisia avokuisteja. Kuisti on sijoitettu rakennuksen päätyyn tai keskelle rakennusta. Kuistit ovat olleet selvästi pieniä rakennuksen kokonaisuudessaan nähden. Avokuisti on käsittänyt perusmuodossaan pylväiden varaan asetetun katteen, jonka suojaan usein myöhemmin lisättiin lattia, kaiteet, istuinpenkitkin. Etu-Petsamon pylväiden lisäksi on ollut koristeaiheita, koristeellisia ikkunoita ja yleisiä ovat olleet myös klassiset päätykolmioaiheet. Avokuisti on saattanut syntyä myös jo aiemmin rakennetun avoportaan tai porrastason suojaksi. Perä-Petsamossa kuistit ovat olleet myös avokuisteja tai kapeita umpikuisteja tai kuistin paikalla on ollut pelkkä lippa oven päällä. Umpikuisteissa on kuitenkin ollut ikkunoita, joten avoimuuden vaikutelma on säilynyt.

Kuistit ovat olleet lautarakenteisia, eristämättömiä ja lämmittämättömiä. Kattotyyppinä on ollut harja- tai pulpettikatto. Osa näistä alkuperäisistä kuisteista on vielä jäljellä ja osaa näistä on muutettu taloon sopivalla tyyllillä. Monet Petsamon kuistit ovat kuitenkin olleet suuren muutoksen kouris-



Alkuperäisen tyyppinen seitsemän peilinen ovi



30-luvun rakennuksen tyyppinen kuisti; lippa oven päällä

sa parin viime vuosikymmenen aikana. Kuisteja on muutettu umpikuis-teiksi ja samalla eristetty lämpimiksi tiloiksi. Joitain kuisteja on purettu ko-konaan ja tilalla on laajennus, kokonaan oma huone, jopa lisäsiipi taloon. Kuistin suojissa olleet sisäänkäynnit ovat kokeneet kovia muutoksia. Huomioitavan arvoista on, että Petsamossa sisäänkulku taloihin on ollut rakennuksen sisäpihalta.

Kuistin vauriot

Kuistin vauriot johtuvat usein huollon puutteesta tai virheellisestä korja-uksesta. Vanhastaan kuisti on rakennettu hyvin tuulettuvaksi eikä normaali ilmankosteus aiheuta vaurioita. Kuistin lisäeristäminen lämpimäksi tilaksi saattaa tuoda mukanaan ongelmia. Esimerkiksi lisäeristetyn kuistin perustuksia ei ole tehty niin kantaviksi kuin muun rakennuksen. Kuisti saattaaakin alkaa painua suuremman painon alla.

Kuistia korjattaessa tai uusittaessa on pyrittävä säilyttämään sen ominaispiirteet ja yhteensopivuus kokonaisuuteen. Kuistille tyypillisiä rakenteita, yksityiskohtia, materiaaleja ja värejä ei pitäisi muuttaa. Jokaisen korjaus-työn onnistumisen perusedellytys on vaurion syyn poisto. Esimerkiksi jos vaurio aiheutuu kohonneesta maanpinnasta, on korjaustyön tärkein vaihe maanpinnan laskeminen siten, että pintavedet samalla johdetaan seinus-toilta tehokkaasti. Myös seinustalle kasvanut kasvillisuus kannattaa pois-taa. Kasvillisuus estää puosia kuivamasta, ja näin laho pääsee vauhtiin.

7. Vesikate

Petsamon rakennuksiin kuuluu tyypillisenä hyvin lyhyt räystäsmalli, joka varsinkin huoltamattomana aiheuttaa ongelmia. Malli on kuitenkin olen-nainen osa Petsamon arkkitehtuuria, eikä sitä tulisi ”korjata oikein” kat-teen korjauksen yhteydessä. Alun perin katon rakenne onkin toiminut, ei-kä ongelmia ole syntynyt, sillä ullakon reunimmaisat tilat ovat olleet kyl-millään ja tuuletus on ollut riittävää, eikä kattorakenteisiin ole päässyt ker-tymään kosteutta. Vasta kun huoneet on otettu asuinkäyttöön ja kattoon on laitettu lisäeristystä, on tuuletus unohdettu ja ongelmat ovat alkaneet. Kannattaakin tarkistaa säännöllisin väliajoin ilman liikkuvuus vinttitilassa. Kattorakenteiden tuuletusta voikin tehostaa katolle asennettavilla venttii-

Katetta tarkkailemalla ongelmat löytyvät vielä niiden ollessa pieniä ja korjauskin tulee olemaan pieni.

leillä. Myös päätykolmioon kannattaa laitattaa tuuletusventtiilit (n. 200mm x 200mm).

Vesikate on yksi talon tärkeimmistä osista. Ehjä vesikate takaa rakennuksen säilymisen. Se on myös kaikkein alttein säälle ja talon kuluvin osa. Säännöllisellä huollolla katteen elinikää voidaan kuitenkin pidentää huomattavasti. Roskat tulisi säännöllisesti puhdistaa ränneistä, syöksytorvista, piipunjuuresta ja muista läpivienneistä.

Peltikate

Petsamossa tyypillisenä katemateriaalina on ollut saumapeltikate. Peltikatolla tarkoitetaan yleensä rautapeltikattoa. Tyypillisenä osana katetta ovat jalkarännit ja suppilomaiset syöksytorvien päät. Peltikattomaaleja alettiin kehittää 1920-luvulla ja käytetyimmät sävyt niissä olivat punainen, vihreä ja harmaa. Kyseiset värit sopivat yhteen saman ajan vuorilaudoituksen värien kanssa.

Peltikatetta korjattaessa tulisi käyttää alkuperäisen kaltaista peltiä. Peltiset kattotiilijäljitelmät ja ryppypelti eivät kuulu vanhaan rakennukseen.

Veden johtamiseksi katoilta pois on käytetty pystyä eli jalkaränniä. Kattoa uusittaessa tämä rakenne tulisi säilyttää. Jalkaränneillä on suuri merkitys rakennuksen ulkonäölle, ja niiden korvaaminen ripustetuilla kouruilla muuttaa oleellisesti talon räystään ilmettä.

Peltikaton vauriot

Peltikattojen suurin vaurioiden aiheuttaja on korroosio. Korroosio saakin usein alkunsa mekaanisista vaurioista. Usein vaurion saa aikaan katolta putoava jää, jään poisto tai katolla kävely. Veden kerääntyminen taitteisiin on toinen syy. Myös roskat – lehdet, oksat, lintujen jätökset – ja siitepöly voivat toimia korroosion käynnistäjinä. Ne muodostavat kasaantuessaan katolle kerroksen, jonka alla korroosio voi rauhassa alkaa. Talvella paannejää voi myös estää veden pääsyn pois katteen taitekohdista. Ruostevaurioita voi aiheuttaa myös kondenssivesi. Paras tapa ehkäistä peltikaton korroosiota on jatkuva huolto ja tarkkailu.



Alueella on paljon säilyneitä peltikatteita



Peltikaton korjaus

Korjaukset tehdään tavallisesti uusimalla vaurioitunut osa pellistä. Pitkää rullapeltijaksoa ei kannata vaihtaa kokonaan; vain vaurioitunut alue korjataan liittämällä paikkapala huolellisesti saumoihin. Pienten vaurioiden tilapäiseen paikkaukseen riittää yleensä öljykittitäyttö. Bitumituotteilla käsitellyjä peltikattoja korjattaessa voidaan pieniä vaurioita paikata pellillä ja bitumiliimalla.

Peltikattoa maalatessa kate on puhdistettava ensin kunnolla. Ruosteiset kohdat on puhdistettava esim. teräsvillalla, jonka jälkeen ruostekohdan päälle laitetaan ruostetta ehkäisevä paikkamaali. Kuprulla oleva maali ja irtoileva maali on raaputettava myös pois. Sitten katto pestään. Kattoa ei saa alkaa maalata, jos saumoissa on vielä vettä. Maalaus on tehtävä siveltimellä, jotta maali tarttuu kattoon kiinni. Saumat on hyvä maalata kertaalleen ennen katon maalausta.

Vanhat piiput on alun perin usein pellitetty, ja piippujen hieno peltityö on oleellinen osa katon ulkonäköä.

Vesikaton uusiminen

Vanhan katon rakentamistapaa noudatetaan silloinkin, kun kate uusitaan kokonaan. Ennen uusimista kannattaa antaa asiantuntijan arvioida katon kunto ja uusimistarve. Uusittaessa saumapeltikattoa tulisi uusikate tehdä 0,06 mm paksusta galvanoidusta pellistä.

Uuden katteen maalaus

Peltikattoa ei kannata maalata heti uusimisen jälkeen. Pellin pinnassa on tehtaan pinnoitteet, ja niiden kulumisen pois vie aikaa. Uusi pelti saakin olla katolla ennen maalaamista ainakin kolme vuotta. Silloinkin katto pestään puhtaaksi ja maalaus tapahtuu siveltimellä. Telalla tai ruiskulla ei saada aikaan hyvää lopputulosta maalin kiinnittymisen kannalta. Kyseisillä menetelmillä maalatessa maali ei hierry kiinni peltipintaan, vaan saattaa jäädä kalvoksi pellin päälle ja irrota myöhemmin.

Kondenssi ja tuuletus

Vanhastaan peltikatteen alapinta on suojattu maalaamalla tai öljyämällä, mutta nykyisin tämä tapa on jäänyt pois. Etenkin keväällä katon alapintaan kondensoituu vettä ja ruostumisen mahdollisuus kasvaa. Tärkeä suojaustoimi on kunnollisen tuuletuksen järjestäminen katteen alle.

Tiilikate

Savesta poltettu tiili on katemateriaalina todella vanha. Suomessa se yleistyi 1900-luvun alkupuolella. Savitiiliä valmistettiin Suomessa teollisesti aina 1900-luvulta 1950-luvulle. Sen jälkeen sementtikattotiilet syrjäyttivät savitiilen. Savitiili valmistetaan savimassasta puristamalla ja sitten polttamalla, jolloin tiilestä tulee tiivis ja pinnasta sileä. Sementtikattotiili taas valmistetaan muottiin valamalla. Vanhempien sementtikattotiilien vesieristystä parannettiin erillisellä siveltävällä pinnoitteella, joka ajan myötä kului pois ja tiilen huokoinen pinta tuli esiin. Huokoinen sementtiitiili onkin huomattavasti alttiimpi sään vaihteluille kuin sileä savitiili. Nykyajan talvet ovatkin vanhalle ja kuluneelle sementtiitiilikatteelle varsin rasittavia, sillä jäätymis- ja sulamiskertoja on useita. Nykyajan sementtikattotiilet ovat kuitenkin laadukkaampia läpivärjätyn sementtimassan paremman laadun takia.

Tiilikatteen säännöllinen puhtaanapito pidentää katon elinikää, koska roskat ja sammal eivät pidä tiilen pintaa kosteana. Jäätyessään märkä tiili lohkeaa ja kate alkaa vuotaa. Tiilikatteen sisätaitteet ja piipunjuuret onkin yleensä tehty pellittämällä.

Katteen särkyneet tiilet kannattaakin vaihtaa ehjiin aina tarvittaessa. Varalla olisi siis hyvä olla tiiliä. Mikäli rikkoontuneita tiiliä on paljon, tulisi kate purkaa ja ottaa ehjät tiilet talteen. Ne voidaan koota toiselle lappeelle katteeksi ja hankkia uudet tiilet vain toiselle lappeelle.

Vanha tiilikate näyttääkin usein sammaloituneelta, roskaiselta ja kostealta. Sen takia moni hyväkuntoinen ja toimiva tiilikate on mennyt turhaan vaihtoon. Suunniteltaessa tiilikatteen vaihtoa, on syytä tehdä ensin katosta kuntoarvio, jossa tutkitaan katteen yleiskunto ja vuotokohdat.

Jos tiilet kestävät sen, että noin 60-70-kiloinen henkilö kävelee varovasti kattolla ja puhdistaa sen, ne kestävät myös sen lumimassan, mikä talvella niiden päälle kerääntyy. Jos tiilet murtuvat, ovat tiilet tulleet kyseiseltä alueelta elinkaarensa päähän. Ennen kuin alkaa testata tiilien kestävyyttä, tulee tarkistaa, että varastossa on tarpeeksi tiiliä rikkoutuvien tiilien varalle.

8. Ulkovuoraus

Rakennuksia ryhdyttiin vuoraamaan paitsi ulkonäöllisten seikkojen vuoksi, myös siksi että hirttä haluttiin suojata sään rasitukselta. Lisäksi talo haluttiin saada tiiviimmäksi.

Vuorilaudoituksen vauriot eteläseinällä tai lahovauriot tippalistoissa, etenkin 20-luvun rakennuksissa, eivät vielä merkitse sitä, että koko ulkovuori on vaihdettava. Taloudellisesti ja ulkonäöllisesti on parempi uusita vain vaurioituneet osat ja paikata tai maalata vaurioituneet kohdat. Julkisivun yksityiskohdat ja profiloinnit ovatkin oleellinen osa rakennuksen kokonaisuutta ja niiden muuttamista tulisi välttää.

Petsamon alueella yleisin ulkovuoraustyyppi sekä 1920- että 1930-luvulla oli pystyrimalaudoitus, joka on säilynyt vallitsevana nykypäivään asti. Petsamon alueelle eivät kuulu vaakalaudoitus tai vaakaan-pystyyn-vaakaan asennettu vaihteleva laudoitus. Ulkovuorauksen tyylin muutos hävittää rakennuksen arkkitehtonisen ilmeen ja muuttaa alueen kokonaisilmettä.

Perä-Petsamossa ongelmia ulkovuoraukselle ovat aiheuttaneet 30-luvun rakennusten korkeat seinät ja lyhyet räystäät. Monesti rakennukseen ulkovuorauksen vaihdon yhteydessä lisätään eristystä. Tämä ei ole arkkitehtonisen ilmeen kannalta hyvä ratkaisu sillä esimerkiksi ikkunat uppoavat tällöin syvälle seinään ja talon mittasuhteet muuttuvat. Vanhaan ulkovuoraukseen on kirjoitettu myös talon historiaa. Siinä näkyvät ikkunoiden ja ovien siirtäminen, laajennukset, paikkaukset ja muut muutokset. Ennen kaikkea alkuperäinen vuoraus kertoo kuluneesta ajasta. Koko vuorauksen uusiminen hävittää nämä rakennuksen ajalliset kerrostumat.

Kunnostuksessa käytettävä puumateriaali

Vanhat vuorilaudat on monesti sahattu hyvälaatuisesta puutavarasta ja ne on höylätty ja kiinnitetty huolella. Puutavaran laatuun, vuosirenkaiden tiheyteen ja mäntylaudassa erityisesti sydänpuun määrään kannattaa nykyisinkin kiinnittää huomiota valittaessa korjauksessa tai uusimisessa käytettävää lautatavaraa. Ulkovuorauksessa käytettävä puulaji tulisi olla samaa kuin vanhassa vuorauksessa oleva puulaji. Suomessa on yleisimmin käytetty mäntyä tai kuusta. Kosteudelle alttiissa kohdissa kuten vesilistoina, on suositeltavaa käyttää männyn sydänpuuta.



Alueelle tyypillinen ulkovuoraus



Alueella on myös tiilirakenteisia taloja. Myös muutamia rapattuja hirsirakenteisia rakennuksia löytyy.

Jos puu kastuu eikä pääse kuivumaan, syntyy vähitellen lahottajasienen aiheuttama vaurio. Ulkovuorauksen lahovaurion tavallisimpia syitä ovat **liian tiivis maalipinta, virheellinen ikkunarakenne, vuotava vesikouru tai syöksytorvi**. Muita yleisiä vaurion aiheuttajia ovat **maanpinnan kohoaminen vuorilaudoituksen tasalle, liian lähellä seinää oleva kasvillisuus, lumi ja jää, virheellinen rakenne tai vaikkapa seinään kiinnitetty lipputanko tai tikkaat**, joiden kiinnikkeet juoksuttavat vettä julkisivua pitkin. Joskus vaurio seinässä voi olla myös sisäpuolelta tulevan kosteuden, yleisimmin sisäilman kosteuden tiivistymisen aiheuttama.

Lahohelma

Lahovauriolle herkin paikka rakennuksessa on puuvuorauksen alaosa, erityisesti se kohta missä ulkovuoraus liittyy kivijalkaan. Pystylaudun alapää, joka vielä usein on kiinni vesilaudassa, pysyy kauimmin kosteana sateen jälkeen ja vesi pääsee tunkeutumaan sen sisään. Tämä johtuu siitä, että puu imee vettä parhaiten pystysuunnasta, kun solukko on auki. Ulkomaalauksen yhteydessä myös laudan alapää kannattaakin maalata.

Julkisivukoristeet

Etu-Petsamossa on säilynyt paljon julkisivujen alkuperäisiä koristeita. Koristeaiheita ovat olleet ikkunoihin liittyvät medaljongit, suorakaide- ja suunnikasaiheet sekä symmetriset köynnökset. Panelointityyppi ja koristeistat ovat oleellinen osa rakennuksen omaleimaisuutta. Petsamon alueella on joissain rakennuksissa myös pystyrimalaudoituksien rimat kruusattuja. Näitä yksityiskohtia tulisi vaalia ja suojella olennaisena osana alueen arkkitehtuuria.

9. Vedenpoisto

Pintavedet sekä kattolappeilta valuvat sadevedet on ohjattava pois rakennuksen ympäriltä. Apuna voi käyttää avo-ojia tai sadevesien poistoon tarkoitettuja putkistoja. Vanhastaan on myös käytetty savisaartoa, eli noin 20 cm vahvaa, täytehiekan päälle kasattua savikerrosta, joka kallistetaan sokkelista pois päin. Se on todella tehokas keino estää pintavesien imeytymisen seinustalle.



Koristeellisten ikkunoiden lisäksi alueella on säilynyt julkisivukoristeita.

Rakennusten sadevesiä ei myöskään saa ohjata perustusten kuivattamiseen tarkoitettuihin salaojituksiin, vaan ne on ohjattava maanpinnalla kulkevien vesikourujen tai omien putkistojen avulla pois rakennuksen seinustoilta.

Helpoin tapa ohjata vettä pois rakennuksen luota on maanpinnan kallistaminen. Kallistuksien olisi oltava aina talosta pois päin. Parin metrin matkalla maanpinnan laskua olisi hyvä olla muutamia kymmeniä senttejä. Näin saadaan sadevesi valumaan muualle kuin talon alle ja ehkäistään hyvin kosteusvaurioita kellaritiloissa. Talon alle päässyt sadevesi saa lattia-sienet ja homeen kasvamaan. Se voi myös jäätyessään liikuttaa talon perustuksia ja rikkoa sokkelin.

Tampereen kaupungin rakennusjärjestyksessä sanotaan asiasta näin: *”Sade- ja pintavedet sekä salaojiin kertyvä vesi on maaperäolosuhteiden niin salliessa imeytettävä omalla tontilla. Mikäli sade- ja pintavesiä ei ole mahdollista imeyttää tontilla, ne on johdettava yleiseen sadevesiviemäriin tai avo-ojajärjestelmään.*

Mikäli sade- ja pintavedet johdetaan sadevesijärjestelmään tai tien kuivatusjärjestelmään, rakennuslupahakemukseen on liitettävä järjestelmän haltijan suostumus.

Sade- ja pintavesien poisjohtaminen on suoritettava siten, ettei siitä ei aiheudu huomattavaa haittaa naapureille tai kadun käyttäjille.

Ympäristölautakunta voi määrätä useampia kiinteistöjä suunnittelemaan ja toteuttamaan yhteisen sade- ja pintavesijärjestelyn, mikäli se alueen vesiolosuhteiden johdosta on välttämätöntä.”

10. Perustukset (kellari)

Petsamon alueella perustukset on valettu betonista. Alkujaan kellarissa on sijainnut talon lämmityskattila ja varastotilaa. Tilan puutteen ja asuinmukavuuden lisäämisen myötä alueella tyypilliseksi ratkaisuksi on muodostunut rakentaa kellaritiloihin suihkutiloja, sauna, takkahuone, pukuhuone tai kodinhoitohuone.

Ongelmaksi saattaa muodostua kellaritilojen kostuminen. Sauna- ja suihkutilat tuottavat paljon kosteutta sisätiloihin ja puutteellisen eristyksen tai huonon tuuletuksen vuoksi perustukset eivät pääse kuivumaan. Seurauksena on kosteus-, haju-, homehaittoja.

Kellarin tilat olisikin syytä tarkistaa säännöllisin väliajoin. Ensimmäisenä kannattaa mitata kosteusmittarilla arvot perustuksen sisäpuolen seinistä. Jos liiallista kosteutta on havaittavissa, on syytä alkaa miettiä perustusten kostumisen syytä. Yksi perustuksen kostumiseen johtava syy on ulkopuolelta tuleva kosteus. Jos pihamaanpinnat kallistavat seinustalle tai pinnat ovat tasaiset saattavat sadevesi ja katolta tuleva vesi imeytyä suoraan perustuksien viereen. Näin ollessa tulisi maanpintaa kallistaa rakennuksesta pois päin. Kellariin voi myös lisätä tilojen kuivumista edistäviä ratkaisuja. Ilman kuivain on yksi vaihtoehto, sisätilojen tuuletukselta voidaan myös parantaa ja lattialämmitys on erittäin hyvä keino pitää kellarin kosteusongelmat kurissa.

Uudet kosteat tilat on vanhaankin rakennukseen tehtävä nykynormien mukaisesti!

11. Maalit ja värit

Petsamon värimaailma on tällä hetkellä varsin kirjava. Etu-Petsamo ja Perä-Petsamo eivät erotu väreiltään enää kovinkaan paljon toisistaan. Olisikin syytä miettiä, mikä on ollut kullekin ajankohdalle tyypillistä väritystä ja miten alueiden ominaispiirteitä voitaisiin värien avulla selkeyttää ja omaleimaisuutta vahvistaa. Kaikki värisävyt ovat olleet peittäviä. Kuultovärit eivät sovi laisinkaan Petsamon alueelle. Alkydeja eli muovia sisältäviä maaleja ei suositella käytettäväksi. Puhdas pellavaöljy maali sopii vanhan talon seinälle hyvin. Jos kuitenkin halutaan laittaa seinään muovipitoista maalia, on laudoituksen taakse jäätävä kunnollinen tuuletusväli, pelkkä vaakarimoitus ei ole riittävä!

Pellavaöljy maaleja valmistavat mm. Uula-tuote, Geveko Oy ja Sateenkaarivärit Oy. On suositeltavaa varmistaa, että maaliin on lisätty homeesto. Maalia tulee aina käyttää valmistajan ohjeiden mukaisesti. Ennen maalausta seinä pestään ja irtonainen maali ja roskat poistetaan. Pesun jälkeen sei-



Rakennusten perustukset ovat valettu betonista. Usein kellariin haluttiin myös vähän valoa, joten perustukseen jätettiin paikka kellari-ikkunalle.

Maalityypin valinta maalaamattomaan pintaan	
Maalattava pinta	Uusintamaalaus
Sahalauta	Öljy maali, petroliöljy maali
Höylälauta	Öljy maali, petroliöljy maali
Hirsipinta	Keittomaali

Maalityypin valinta maalattuun pintaan	
Vanha maali	Uusintamaalaus
Öljy maali	Öljy maali, petroliöljy maali
Lateksi- tai alkydiöljy-	Öljy maali, petroliöljy maali

nästä huuhdellaan pesuaine pois. On varottava kuitenkin painepesurilla pesua. Vesi painautuu pienimmästäkin kolosta syvälle puun sisään ja kuivuminen vie pitkän ajan. Seinän kuivuttua noin viikon (painepesurilla pestäessä suositeltava kuivumisaika on kolme viikkoa) harjataan roskat irti ja rapsutetaan irtoileva maali pois. Oikea maalaustekniikka on myös tärkeä onnistumisen edellytys. Seinään sivellään ohuita kerroksia kaksi tai kolme, ja tuloksen tulisi olla peittävä. Myös sää, jolloin maalaus suoritetaan, on valittava tarkoin. Ulkona ei saa olla kosteaa. Jos nurmi on kostea tai varjon puolella on pellissä pisaroita, ei maalausta voi suorittaa. Jos lämpötila nousee yli 22:n asteen tai seinä tuntuu lämpimälle, on maalausta lykättävä. Suora auringonpaistekaan ei ole hyväksi maalille: sillä maali ei silloin ehdi kuivua seinään kiinni, vaan kuivuu molemmilta puolilta ja jää seinästä irti. Maalaus tulee tehdä varjon puolella.

Tärkeimpiä kriteerejä maalia valittaessa tulisikin olla litrahinnan sijasta sen riittävyys, uusintamaalausväli ja uusinnan helppous. Näihin seikkoihin vedoten perinteisen maalin valinta onkin usein perusteltua.

"Tärkein maalaukseen vaikuttava tekijä on rakenteessa liikkuva kosteus. Jos kosteuden kulku estyy liian tiiviillä maalikalvolla, ovat vaihtoehtoina maalin irtoaminen tai pahimmassa tapauksessa puupinnan lahoaminen. Puupinnan maalauksesta on Suomessa kokemusta jo noin 300 vuoden ajalta, mutta pahimmat ongelmat maalauksesta ovat tulleet viimeisten 30 vuoden ajalta eli liian tiiviiden lateksi-, akrylaatti- ja alkydimaalien aikakaudella. Entisaikojen kiireetön elämänmeno ilmeni huolellisessa rakentamisessa ja rakennusten pintakäsittelyissä. Niiden ansiosta voimme yhä ihastella jopa vuosisatoja vanhoja rakennuksia."

Lainaus: www.uula.fi

1920-luvun värit

Etu-Petsamon rakennusten pystyrimalaudoitus on maalattu perinteisesti voimakkaalla värillä. Alkuperäisiä värejä ovat olleet maavärit: punaiset, keltaiset ja ruskehtavat sävyt. Klassisen värityksen mukaan ikkunan puitteet ja pielilaudat ovat olleet vaaleita tai valkoisia. Vuosien aikana väritys on kuitenkin vaihtunut jo moneen kertaan ja alkuperäisestä värityksestä



Lateksimaalilla maalattu seinä voi näyttää tältä muutaman vuoden kuluttua maalauksesta.



alueen taloista on vaikea löytää. Seuraavalla maalauskeralla värejä voisi-kin päivittää lähemmäksi alkuperäistä värikarttaa.

1930-luvun värit

Perä-Petsamon värimaailma on ollut modernimpi. Funktionalismin myötä vaaleita maalisävyjä suosittiin niin puu- kuin kivitaloissa. Maavärien sijaan hallitseviksi väreiksi nousivat vaalean ruskeat, vihreät, kellertävät ja sinertävät. Julkisivuja jäsentelevät aiheet maalattiin taustaa tummemmaksi. Ovet ja kaiteet saatettiin maalata kirkkaan sinisellä tai ruosteen punaisella. Myös Perä-Petsamon värit ovat vaihtuneet vuosien aikana ja seuraavan maalauksen tullessa ajankohtaiseksi voisi-kin miettiä paluuta lähemmäksi alkuperäistä väritystä.

12. Lämmöneristyksen parantaminen

Petsamon taloista suurin osa on hirsirakenteisia, osa rankorakenteisia ja sekaan mahtuu myös tiilirunkoisia. Näissä kaikissa on omat tapansa tiivistää lämmöneristyksen vuotokohtia.

Hirsitalon ulkovuorauksen alle riittää vahva, hengittävä rakennuspaperi. Hirsien välit voidaan myös tilkitä pellavariveellä. Näin rakennuksen ulkoasu ei muutu ja tuulen pitävyys paranee. Kyseiset eristeet eivät kuitenkaan riitä, jos ylä- ja alapohjan eristeet eivät ole kunnossa.

Varsinkaan muovikalvoa ei tarvita hirsitaloissa, koska ilmankosteus ei vaurioita puuta. Orgaaninen, hengittävä materiaali sallii kosteuden siirtymisen rakenteiden läpi, joten voimme sanoa puutalon ”hengittävän”. Liian tiivis rakenne saattaa heikentää sisäilmaa ja talosta tulee ns. pullotalo. Myös liian tiivis maalipinta estää kosteuden siirtymistä rakenteiden läpi.

Rankorakenteisessa talossa seinän välissä olevat eristeet (puru ja kankaat esimerkkinä) ovat aikojen saatossa saattaneet painua paljon, tai pieneläimet (jyrsijät tai linnut) ovat kuljettaneet eristeitä omiin pesiinsä. Tämä aiheuttaa vedon tunnun taloissa ja myös huomattavan lämmönhukan. Eristeitä on kuitenkin mahdollista lisätä puhaltamalla esimerkiksi ekovillaa seinän yläosasta tai laittamalla purua. Pellavaa ja ekovillaa on nykyään saatavilla myös levyinä. Etenkin vanhat ikkunat saattavat tuntua vetoisilta,

mutta osa vedontunnusta saattaa johtua ikkunan alta kadonneista eristeistä.

Yleisesti ottaen helpointa ja kannattavinta on lisätä eristystä ylä- ja alapohjaan. Vanhoja täytteitä ei tarvitse poistaa, jos ne eivät ole kosteita tai muuten huonokuntoisia. Veto lisää kylmyyden tunnetta, ja tämä taas johtaa tarpeettomaan eristämiseen ja sisälämpötilan nostamiseen. Suositus yläpohjaan on yhteensä noin 50 cm purua tai puhallettavaa ekovillaa.

Ulkopuolelta eristäminen ei ole suositeltavaa sillä se yleensä muuttaa rakennuksen ulkoasua huomattavalla tavalla ja jo valmiiksi lyhyet räystäät lyhenevät entisestään. Eristystä julkisivuun lisäämällä ikkunat jäävät syvennykseen. Sisäpuolelle eristämiseen riittää puukuitulevy. Nurkkiin voidaan laittaa pahviset kulmakappaleet tapetin tai puukuitulevyn alle. Pahvinen kulmakappale vähentää/ estää vetoa nurkista tai lattianrajasta. Myös vanhat tapetit kannattaa jättää uuden alle. Ne parantavat myös eristystä ja kertovat seuraavalle korjaajalle rakennuksen vaiheista. Sisällekään ei ole suositeltavaa laittaa suurta eristekerrosta. Esimerkiksi vanhojen listojen paikalleen sovittaminen on hankalaa, jopa mahdotonta suuren eristämisen jälkeen.

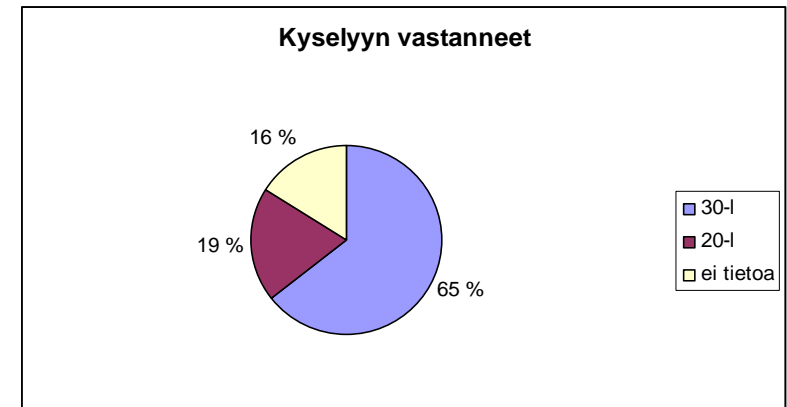
13. Kysely

Miksi kysely järjestettiin ja mitä voimme päätellä

Kyselyn järjestämisen taustalla oli tahto kartoittaa alueella olevaa rakennuskantaa ja ihmisten tietoutta siitä ja toisaalta halu saada tietoa alueella tapahtuvista ja tapahtuneista muutoksista. Halusimme myös saada tietoa siitä mistä ihmiset tarvitsivat tietoa ja mistä heillä on jo tietoa.

Kyselyä lähetettiin 330 kappaletta Tampereen kaupungin kaavoituksen infokirjeen mukana. Vastauksia palautettiin 31 kappaletta, joten kyselyn vastausprosentti oli 9,4%. Tällä vastausprosentilla voimme pitää kyselyä suuntaa antavana.

Alhaiseen vastausprosenttiin syyksi ei voi sanoa oikeastaan yhtä syytä. Syyinä on voinut olla kiinnostuksen puute, huono ajankohta, kiireellinen



Kyselyn yhteenveto

Vastauksista suurin osa, 20 kappaletta, tuli 30-luvulla rakennetulta alueelta ja kuusi kappaletta vastauksista tuli 20-luvulla rakennetulta alueelta. Vastauksista viidestä ei selvinnyt asunnon rakennusvuosi.

aikataulu ja asiantuntemus omasta talosta, jolloin uusi tieto ei ole tarpeellista. Kyselyn vastauksista, tai vastaamattomuudesta voidaan myös päätellä, että suurin osa muutostöistä ja korjauksista on tehty omiin näkemyksiin vedoten. Fakta voi olla, että kate vuotaa muutamasta kohdasta ja näyttää ruosteiselle ja kuluneelle, mutta se ei edellytä koko katteen vaihtamista. Alueella tulisi suosia kuntoarvioiden teettämistä ja neuvojen kysymistä restaurointialaa tuntevilta ja osaavilta ihmisiltä. Alueella tulisi myös kiinnittää erityistä huomiota ikkunoihin, oviin katteeseen ja ulkovuoraukseen. Kaikki se mikä on vanhaa ja alkuperäistä on myös säilyttämisen arvoista!

Kysely järjestettiin Outi Palorannan opinnäytetyön yhteydessä. Kysely tehtiin yhteistyönä Pirkanmaan maakuntamuseon ja Tampereen kaupungin kaavoituksen kanssa.

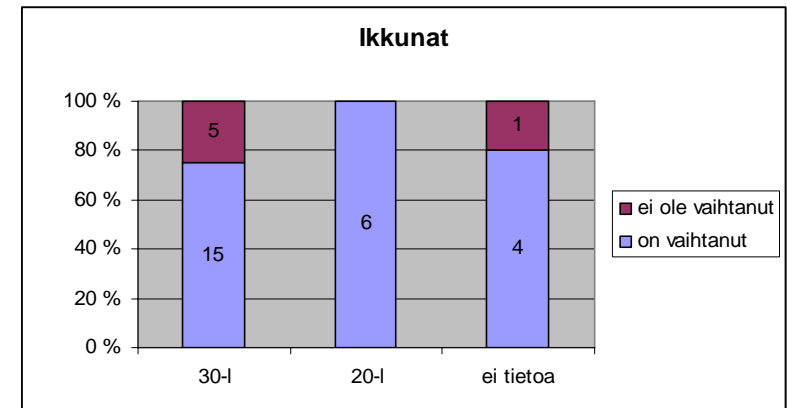
Ikkunat

Kyselystä kävi ilmi, että ikkunoita on Petsamon alueella vaihdettu hyvin paljon (kuva 1.). 30-luvulla rakennetulla alueella 20 rakennuksesta 15:stä oli vaihdettu ikkunat. 20-luvulla rakennetulla alueella kaikkiin kuuteen oli jossakin vaiheessa vaihdettu ikkunat ja rakennusvuoden ilmoittamatta jätäneistä oli neljään rakennukseen vaihdettu ikkunat.

Vastanneista yhteensä kuuteen rakennukseen ei ollut vaihdettu ikkunoita. Näiden rakennusten omistajat olivat myös sitä mieltä, että vanhat ikkunat kunnostetaan tarpeen vaatiessa eikä niitä vaihdeta uusiin.

Syitä ikkunoiden vaihtoon:

- Haluttu kolminkertaiset ikkunat.
- Ulkoikkunat olivat lahot ja lasi hapettunut.
- Vanhat olivat vetoiset ja niissä ei ollut saranoita. Ikkunat olivat koukuilla kiinni.
- Ikkunat olivat vaikeasti käytettävät. Kesällä joutui nostamaan sisäruudut pois ja talvella laittamaan ne takaisin.
- Ikkunat eivät olleet korjattavissa.
- Ikkunat olivat vanhat ja kaksinkertaiset ja olivat elinkaarensa päässä.
- Ikkunat 50 vuotta vanhat, epäkäytännölliset, harvat ja osin lahot.



Kuva 1.

Syitä miksi ikkunoita ei ole vaihdettu:

- Vanhat ikkunat on kunnostettu.
- Ikkunat ovat kunnostettavissa.
- Vanhemmista saa kunnostamalla uutta paremmat ja ulospäin aukeavat.

Vesikate

Vastanneista 30-luvulla rakennettuihin rakennuksiin vesikate oli vaihdettu seitsemään ja 20-luvulla rakennettuihin vesikate oli vaihdettu kahteen. Myös rakennusvuoden ilmoittamatta jättäneistä yksi oli vaihtanut vesikatteen. Eli vastanneista kaikkiaan kymmeneen rakennukseen oli vaihdettu vesikate (kuva 2.).

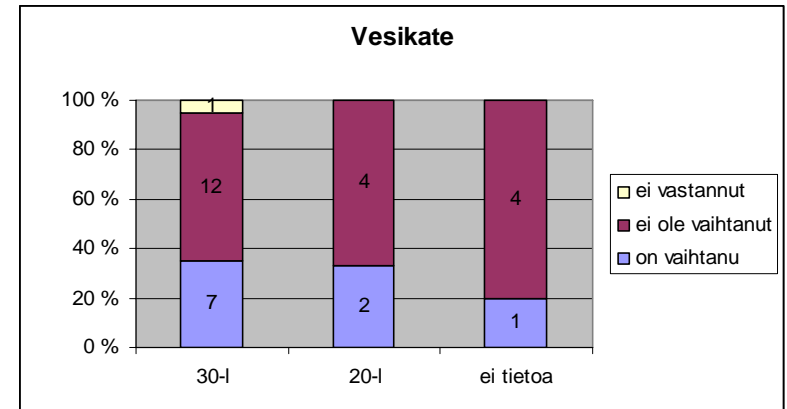
Syitä vesikatteen vaihtoon:

- Vanhan huono kunto.
- Vuoto katossa. Peltikatteen päälle laitettu tiilikate.
- Vanhaa ei kannattanut enää maalata.
- Tiilikatto oli painunut ja huono. Vaihdettu peltikattoon.
- Alarakenteet oli huonossa kunnossa. Uusi peltikate.
- Alkuperäinen kävi vanhaksi. Tiilikate poistettu ja peltikate tilalle.
- Tiilet murtuivat, joten laitettiin uusi tiilikatto.

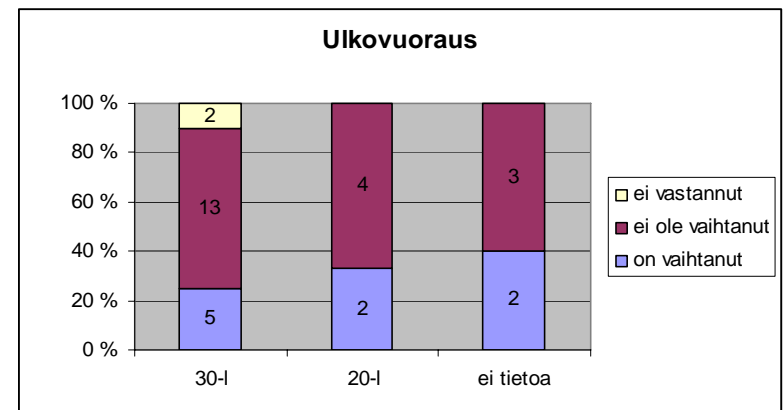
Suurin osa ilmoitti kattojensa olevan hyvässä kunnossa ja huoltamisen tapahtuvan säännöllisesti.

Ulkovuoraus

Kyselyyn vastanneista yhdeksän kertoi, että ulkovuoraus on vaihdettu jossain vaiheessa. 20 oli jättänyt aikaisemmin vaihtamatta ulkovuorauksen, mutta näistä 20:stä neljä ilmoitti ulkovuorauksen vaihdon olevan kohta ajankohtainen (kuva 3.).



Kuva 2.



Kuva 3.

Syitä ulkovuorauksen vaihtoon:

- Lahovauriot ulkolaudoituksessa.
- Edellinen maalaus epäonnistunut ja julkisivut ovat huonossa kunnossa.
- Ulkovuorausta ei kannattanut enää maalata.
- Rappaus on murtunut.
- Vanha maali on rapistunut pahoin.
- Seiniin on laitettu lisäeristystä.

Kysyimme myös **'Onko tarvetta laajentaa rakennusta?'**

30-luvun rakennusten omistajista neljällä on tarvetta laajentaa asuntoaan ja yksi on ilmoittanut laajentaneensa asuntoaan.

20-luvun rakennusten omistajista kenelläkään ei ole tarvetta laajentaa.

Rakennusvuoden ilmoittamatta jättäneistä yhdellä on tarvetta laajentaa ja yksi on ilmoittanut laajentaneensa rakennusta.

Kommentteja tai kysymyksiä rakennusten kunnossapidosta tai korjaamisesta:

- 50 vuotta talossa asuneena tulee huolehdittua vielä vanhanakin, että asumiskelpoisuus säilyy ainakin kohtuullisena.
- Miten toimia vanhojen piippujen kanssa? Tiilet haurastuu ja paloja irttoilee. Sopivatko piipunhatut tyyliin?
- Salaojitusta ei ole tehty. Onko se tarpeen?
- Huonejakoihin emme ole koskeneet, eli seiniä ei ole purettu. Lämpöisyyttä on paikoin parannettu Haltex-levyjien avulla. Olemme asuneet talossa kesästä 1972 lähtien.
- Pyrimme kunnostamaan taloamme siten, että sen vanhat ominaispiirteet säilyvät. Kaikki tieto, joka tähän liittyy on tervetullutta. Myös perinteiset pihaa ja pihakasvillisuutta koskevaa tietoa toivomme.
- Olisiko nurkkalautojen maalaaminen seinävärin tummemmalla sävyllä sopivaa? Kuistin sopivuus ja malli? Onko tuulensuojalevyllä mahdollista saada lämpötalous paremmaksi? Kellariin lisää ikkunoita?
- Salliiko suojelukaava sen, että esim. tehdään uusi ikkuna?

14. Tietoa ja tekijöitä

Pirkanmaalta löytyy paljon osaavia ja koulutettuja henkilöitä, jotka ovat erikoistuneet korjaamaan vanhoja rakennuksia perinteisin menetelmin ja käyttämään perinteisiä materiaaleja. Pirkanmaan maakuntamuseo on koonnut tekijät ja taitajat kansien väliin taitajarekisteriksi, joka on saatavilla museokeskus Vapriikista. Taitajarekisteri on helposti myös löydettävissä osoitteesta

www.tampere.fi/vapriikki/maakuntamuseo/korjausneuvonta/taitajat.html

Käsityöalan taitajia löytyy myös Taidosto osuuskunnasta, jossa on käden taitajia 20 eri alalta. Taidosto osk:n yhteystiedot löydät osoitteesta *www.taidosto.fi*

Taitajarekisteristä löytyy myös suuri joukko materiaalien toimittajia, jotka toimittavat sellaisia materiaaleja, joita on muuten vaikea saada tai löytää.

Vanhoja rakennusmateriaaleja ja osia saa myös Tampereen Rakennustorilta, Rakennus Apteekista Billnäsistä, Porin Rakennuskulttuuritalo Toivosta ja Rakennusperintökeskus Treevasta.

Neuvoja, vinkkejä ja tietoa internetistä löytyy seuraavista osoitteista:

www.rakennusperinto.fi/fi_FI/,

www.tampere.fi/vapriikki/maakuntamuseo/korjausneuvonta/,

www.nba.fi/fi/rakennusperinto/ , www.talotori.net/ , www.rakennustieto.fi

15. Rakennusperinteen tukijoita

Petsamon alueen vanhojen rakennusten korjaukseen on mahdollista saada tukea monin tavoin.

Tampereen kaupunki/ Museopalvelut/ Pirkanmaan maakuntamuseo

Pirkanmaan maakuntamuseolla on perinnerakennusmestari, joka omistajan pyynnöstä tulee vielä toistaiseksi katsomaan ilmaiseksi rakennusta ja neuvomaan korjaamista koskevilla kysymyksillä. Tapani Koironen 040 559 9271

Museon rakennustutkijan puoleen voi kääntyä rakennussuojelua koskeissa asioissa. Hannele Kuitunen 050 302 3458

Museovirasto

Myöntää rakennusten entistämisavustusta. Avustuksia myönnetään rakennussuojelulla suojeltujen sekä muiden kulttuurihistoriallisesti arvokaiden rakennusten korjauksiin. Korjaus voi olla entistämistä, restaurointia tai konservointia. Avustusta voi hakea yksityinen henkilö tai yhteisö ja kunta. Avustuksen määrä harkitaan tapauskohtaisesti. Lisää tietoa entistämisavustuksesta löytyy osoitteesta: www.nba.fi/fi/entavustus

Museoviraston korjauskortisto neuvoo, yksityiskohtaisesti rakennuksen eri osien korjaamista ja esittelee myös rakennusosien historiaa. Korjauskortisto löytyy osoitteesta: www.nba.fi/fi/korjauskortit

Ympäristökeskus

Pirkanmaan ympäristökeskus myöntää valtion harkinnanvaraisia avustuksia rakennusperinnön hoitoon ja yleiskaavoitukseen Pirkanmaan alueella. Rakennuksen kunnostamiseen tarkoitettu avustus myönnetään ensisijaisesti rakennuksen ulkopuolisiin korjauksiin. Näitä ovat esimerkiksi vesikatte, ikkunat, ulkokuoritus ja muut osat. Rakennusten osien, kuten ikkunoiden ja ovien uusimista, ei avusteta. Lisää tietoa avustuksista saa osoitteesta: www.ymparisto.fi > Pirkanmaa > maankäyttö ja rakentaminen > rakennusperinnön hoito ja avustukset.

16. Yhteystiedot

Museovirasto

Rakennushistorian osasto
Kulttuuritalo
Sturenkatu 4 PL 169
00511 Helsinki
(p.) 09 – 40501
www.nba.fi

Pirkanmaan maakuntamuseo

Kulttuuriympäristöyksikkö
Veturiaukio 4 PL 487
33101 Tampere
(p.) 03- 5656 5140
www.tampere.fi/vapriikki

Pirkanmaan ympäristökeskus

Rautatienkatu 21 B
PL 297
33101 Tampere
(p.) 020 690 164
www.ymparisto.fi

Tampereen Rakennustori

Ahlmanintie 72
33800 Tampere
(p.) 03 - 3141 6600
www.tampereenrakennustori.fi/

”Oletko kiinnostunut vanhoista rakennuksista? Haluatko tietoa niiden korjaamisesta? Askarruttavatko suojeleasiat?”

Rakennusperinto.fi

on oikea paikka aloittaa tiedonhaku.
Käy peremmälle!”

Rakennustieto Tampere

(p.) 0207 476 497
www.rakennustieto.fi

Oy Rakennusapteekki Ab

Ruukkitie 8
10330 Billnäs
(p.) 019 233 975
www.rakennusapteekki.fi

Rakennusperintökeskus**Treeva**

Meijerinahde 1
38300 Kiiikka
(p.) 03 - 513 5947
www.treevanetti.net

Satakunnan museo**Rakennuskulttuuritalo****Toivo ja Korsmanin talo**

Varvinkatu 19
28100 Pori
(p.) 02 - 621 1051
www.pori.fi/smu/toivo/

Tampereen kaupunki**Kaupunkisuunnittelu****Kaavoitus**

Frenckellinaukio 2B
PL 487
33101 Tampere
(p.) 03 - 5656 6700

17. Sanastoa:

Jalkaränni, eli pysty

Katon reunalle muokattu kaato, joka ohjaa veden ränneihin.

Kengittäminen

Tarkoittaa hirsirakennuksen alimpien, vaurioituneiden hirsien vaihtamista.

Kondensoituminen

Tarkoittaa ilman sisältämän vesihöyryn tiivistymistä vedeksi kylmällä pinnalla.

Korroosio

Ympäristön vaikutuksesta tapahtuvaa materiaalin muuttumista käyttökeltvottomaan muotoon. Esimerkiksi peltikatteeseen tulee ruostuessa reikä.

Lunetti-ikkuna

Puoliympyrän muotoinen ikkuna katteella tai seinällä.

Rakennuskonservointi

Konservointi tarkoittaa rakennuksen käsittelemistä niin, että sen säilyminen turvataan.

Rakennusrestaurointi

Tarkoitetaan sellaista korjausta, jossa kiinnitetään erityistä huomiota kohteen kulttuurihistoriallisiin ja rakennustaiteellisiin arvoihin sekä vanhaan rakennustapaan ja materiaaleihin. Tarkoittaa myös rakennuksen korjaamista sellaiseen kuntoon, että sitä voidaan käyttää normaalisti.

Pellavarive

Hirsirakenteisissa taloissa käytetty pellavarivettä tiivistämään hirsien välit.

Sokkeli

Sokkeli on rakennuksen perustuksen osa. Sokkeli jää yleensä osittain maan alle ja osittain näkyville maan pinnalle.

Vernissa

Perinteisesti vernissa valmistetaan keitetystä pellavaöljystä, hartsista ja liuotinaineesta, joka on usein tärpättiä.



Jalkaränni, eli pysty



Kengitetty talon pääty. Kolme alinta hirttä on vaihdettu.
Kuva: Kalle Klemola



Katolla säilynyt lunetti-ikkuna

10. Lähdeluettelo

Henttonen, Riitta: Siuronkallion rakennustapaohjeisto. Artenomityö 2001.

Kaila, Panu: Talotohtori - rakentajan pikkujättiläinen. WSOY 1997

Koiranen, Tapani & Imppola, Mari & Savolainen, Tuire & Mäkelä, Miinu: Hyvä tästä vielä tulee – Perinnerakennusmestarin parhaat vinkit. Pirkanmaan maakuntamuseo 2004.

Lyyra-Seppänen, Anna: Petsamo, Rakennetun ympäristön kulttuurihistorialliset ominaispiirteet. Pirkanmaan maakuntamuseo 2006.

Museoviraston korjauskortisto 1-3 ja 5-10. Rakennushistorian osasto 1994–1995.

Korjauskortti 1, Yleiskortti

Korjauskortti 2, Lämmöneristyksen parantaminen

Korjauskortti 3, Ulkolaudoituksen korjaus

Korjauskortti 5, Peltikaton maalaus

Korjauskortti 6, Tiilikaton korjaus

Korjauskortti 7, Peltikaton maalaus

Korjauskortti 8, Ikkunoiden korjaus

Korjauskortti 9, Ovien korjaus

Korjauskortti 10, Kuistin korjaus

<http://www.uula.fi/suomeksi/>

<http://www.tampere.fi/rakentaminen/laitjaohjeet/rakennusjarjestys/>

<http://fi.wikipedia.org/>